

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 10, No. 1, 2021

KIRÁLY, R.: Analysis of the Paris Agreement as a tool for solving the problem of global warming. *Annales Scientia Politica*, Vol. 10, No. 1 (2021), pp. 53 – 64.

RÓBERT KIRÁLY

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: robert.kiraly@smail.unipo.sk

Abstract:

In our work we analyse Paris climate agreement in the context of the level of its implementation to practical life. As an input data we use an annual quantity of territorial CO2 emissions and CO2 emissions per capita in selected countries between years 2015 – 2019. This data should illustrate the actual level of implementation success of Paris agreement. We work with hypothesis, that the Paris agreement is not suitable to solve the problematic of global warming, because of absence of sanction mechanism and concrete measures. Our aim is to confirm/refute our hypothesis. During the writing we use analytic, deductive, descriptive, and comparative method.

Keywords:

Carbon dioxide, climate, emissions, environment, the Paris Agreement.

ANALÝZA PARÍŽSKEJ KLIMATICKEJ DOHODY AKO NÁSTROJA NA RIEŠENIE PROBLEMATIKY GLOBÁLNEHO OTEPĽOVANIA

RÓBERT KIRÁLY

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: robert.kiraly@smail.unipo.sk

Abstract:

In our work we analyse Paris climate agreement in the context of the level of its implementation to practical life. As an input data we use an annual quantity of territorial CO₂ emissions and CO₂ emissions per capita in selected countries between years 2015 – 2019. This data should illustrate the actual level of implementation success of Paris agreement. We work with hypothesis, that the Paris agreement is not suitable to solve the problematic of global warming, because of absence of sanction mechanism and concrete measures. Our aim is to confirm/refute our hypothesis. During the writing we use analytic, deductive, descriptive, and comparative method.

Keywords:

Carbon dioxide, climate, emissions, environment, the Paris Agreement.

Parížska klimatická dohoda v kontexte environmentálnych hrozieb

Globálne otepľovanie, strata biodiverzity, postupujúca deforestácia či dezertifikácia, ako aj nadmerné znečisťovanie všetkých zložiek životného prostredia. To je len časť environ-

mentálnych problémov, ktoré už desaťročia trápia našu planétu, pričom miera ich závažnosti z roka na rok stúpa. Podľa mnohých odborníkov smerujeme k celkovému klimatickému kolapsu, ktorého dôsledky budú pre ľudskú spoločnosť (a samozrejme aj samotnú prírodu) fatálne.

Environmentálne organizácie, hnutia, vedeckí pracovníci či niektorí politici už minimálne od 60. rokov 20. storočia poukazujú na hrozbu klimatických zmien, ktorých hlavným menovateľom sú emisie skleníkových plynov. Zdá sa, že kľúčom k zastaveniu klimatického kolapsu by malo byť práve obmedzenie vypúšťania týchto látok do atmosféry, nakoľko ide o trvalo neudržateľný proces. Zadefinovanie problému je prvotným krokom k tomu, aby sme začali nachádzať riešenia.

V horizonte posledných desaťročí sme mali možnosť vidieť rôznorodé snahy o zastavenie klimatických zmien, respektíve minimálne o ich spomalenie, aby sa ľudstvo ich katastrofálnym dôsledkom dokázalo ako-tak prispôbiť. Svetové spoločenstvo sa pritom snažilo (a snaží) riešiť aj ďalšie environmentálne záťaž, ktoré v kombinácii s klimatickými zmenami nedávajú ľudstvu v rozmedzí už blízkej budúcnosti šancu prežiť v takej podobe, akej ho poznáme v súčasnosti. Na margo tejto témy sa

vyjadril aj slovenský environmentálny filozof Richard Sťahel, ktorý vo svojej knihe „Pojem krízy v environmentálnom myslení“ uvádza nasledovné stanovisko: „Ako najnebezpečnejšie sa ukazujú klimatické zmeny, pretože potenciálne môžu znamenať takú zmenu klimatických podmienok na globálnej úrovni, že ďalšia existencia priemyselnej civilizácie, pri najmenšom v súčasnej podobe a rozsahu, nebude možná“ (Sťahel, 2019, s. 59).

Medzi najvýznamnejšie globálne dokumenty reflektujúce túto problematiku nepochybne patril predchodca Parížskej dohody – Kjótsky protokol z roku 1997, ktorý mal (napríklad prostredníctvom obchodovania s emisnými kvótami) rapídne znížiť vypúšťanie skleníkových plynov do atmosféry. Táto stratégia sa však ukázala v konečnom dôsledku ako nedostatočná a málo ambiciózna. Globálna teplota Zeme aj po roku 1997 naďalej rástla.

Aj napriek každoročne realizovaným konferenciám OSN o zmene klímy (tzv. COP konferencie) sa nepodarilo výrazne obmedziť ani emisie skleníkových plynov. Pri riešení problémov sa častokrát stretávali protichodné záujmy malých ostrovných národov proti veľkým svetovým znečisťovateľom, záujmy chudobného globálneho juhu proti záujmom bohatého globálneho severu či záujmy environmentálnych organizácií proti finančnej ziskuchtivosti súkromného sektora, ktorý sa v mnohých prípadoch nielenže dopúšťa ekocídy, ale aj porušovania ľudských práv. Zdá sa teda, že kľúčom k vyriešeniu svetových environmentálnych problémov je nájdenie kompromisu medzi týmito antagonistickými záujmami – „zeleňou“ udržateľnosťou a neoliberálno-kapitalistickým ekonomickým modelom, ktorý vníma našu Zem iba ako nástroj na hromadenie ešte väčšieho bohatstva. Je ale tento úsudok korektný?

Závažnosť environmentálnych problémov nám aj v súčasnosti dokazuje, že ľudstvo stratilo možnosť riešiť túto globálnu hrozbu prostredníctvom hľadania kompromisných riešení. Dôkazom tohto nášho tvrdenia je aj samotná Parížska klimatická dohoda z roku 2015, ktorá aj napriek svojej historickej veľkoleposti v deň podpisu, veľmi rýchlo upadla do zabudnutia. Stotožňujeme sa preto s názorom Evžena Tošenovského, ktorý je členom výboru pre priemysel, výskum a energetiku ITRE: „Nemohu se zbavit dojmu, že takzvaná globální do-

hoda v Paříži je hlavně velkým politickým gestem. Před COP21 bylo evropskými politiky investováno do klimatu mnoho slov, nikdo proto nechtěl, aby ‚Paříž‘ skončila fiaskem. Přijal se tedy výhled na 100 let dopředu s ne příliš konkrétními závazky velkých světových hráčů. Nyní jsme svědky oslav, že se zástupci 196 zemí shodli na něčem, co je nám předkládáno jako velký úspěch zastánců dramatických opatření proti globálnímu oteplování. Z mého pohledu se toho moc nezmění a o úspěchu se, vzhledem k předcházejícím silným prohlášením, hovořit nedá“ (Klimatická, 2016).

Z čoho vyplýva toľko skepticizmu voči tejto dohode? Z akého dôvodu pracujeme s hypotézou, že Parížska klimatická dohoda bola len greenwashingovým politickým kompromisom, s ktorým nie je v konečnom dôsledku nik okrem znečisťovateľov spokojný? Vzali sme si, slovami Lukáša Hrábeka z organizácie Greenpeace Česká republika, dvojmetrový rebrík na prekonanie desaťmetrovej steny? (Svět, 2015).

V nasledujúcej časti textu vykonáme analýzu tohto globálneho paktu a jeho cieľov, pričom v praktickej časti nášho rozboru sa zameriame na konkrétne dáta, ktoré nám majú našu hypotézu o aktuálnom neúspechu Parížskej dohody buď potvrdiť, alebo vyvrátiť.

Ciele Parížskej klimatickej dohody

Parížska klimatická dohoda je konsenzom 195 štátov sveta a EÚ na konferencii zmluvných strán OSN o klimatických zmenách (COP 21), ktorá sa uskutočnila 12. decembra 2015 vo francúzskom hlavnom meste. Jej hlavným cieľom je udržanie globálneho otepľovania Zeme pod úrovňou 2°C, pričom svetové spoločenstvo by sa malo snažiť udržať otepľovanie na hranici 1,5°C v komparácii s teplotami pred priemyselnou revolúciou. Za týmto účelom sa mali stanoviť tzv. národné ciele znižovania emisií, ktoré sú najhlavnejším faktorom pri zvyšovaní globálnej priemernej teploty planéty. Parížsky dohovor tak nahradil svojho predchodcu z Kjóta. (EÚ, 2019).

Zmluvné strany si ďalej uvedomujú, že klimatické zmeny sú spoločnou hrozbou celého ľudstva, pričom špecifickú rolu tu zohrávajú vyspelé krajiny sveta. Podľa článku 4 dokumentu by si mali aj naďalej udržať vedúce postavenie tým, že sa zaviazu k absolútnym cieľom znižovania emisií skleníkových plynov

v celej ekonomike. Mali by tak byť akousi inšpiráciou pre rozvojové štáty sveta, ktoré nedisponujú takými nástrojmi a kapitálom na radikálnejšiu transformáciu národnej ekonomiky. Tieto rozdiely vníma aj „Paríž“: „táto dohoda sa implementuje tak, aby sa udržala spravodlivosť a princíp spoločnej ale rozdielnej zodpovednosti a príslušných schopností, na základe odlišných okolností v jednotlivých krajinách“ (Parížska, 2016, s. 2 – 3).

V konečnom dôsledku by sa ale mali znížiť celosvetové emisie a tým zastaviť/spomaliť blížiaci sa klimatický kolaps. Dohoda pritom vstúpi do platnosti vtedy, keď sa aspoň 55 strán dohovoru zodpovedné za minimálne 55 % celkových emisií skleníkových plynov oficiálne prihlási k dodržiavaniu týchto záväzkov. Tento cieľ sa splnil 5. októbra 2016. Dohodu pritom postupne ratifikovali aj najväčší znečisťovatelia, a to USA, EÚ ako celok, Rusko, Japonsko, Čína či India (Szalai, 2016; Parížska, 2016, s. 13).

Dohoda však neobsahuje jeden podstatný prvok, ktorého absencia sa ukázala aj pri Kjóte ako jeden z kľúčových faktorov jeho neúspechu – sankčný mechanizmus. Aj keď na jednej strane niektorí signatári deklarujú, že Parížska klimatická dohoda je právne záväzný dokument, tak bez efektívneho sankčného mechanizmu stráca právna záväznosť vynucujúci charakter, a dohoda tak ostáva iba v rovine dobrovoľnosti.

Budúcnosť našej planéty v kontexte odvrátenia klimatického kolapsu je tak v rukách politických predstaviteľov a súkromného sektora, ktorí sú za predchádzajúce ničnerobenie v tejto oblasti zodpovední. Zástupcovia fosílnych palív a ničiteľov životného prostredia mali už desaťročia možnosť riešiť veci postupnými a úprimnými krokmi, ktoré by dokázali ich záujem vybudovať udržateľnejšiu spoločnosť. S týmto názorom sa stotožňuje aj bývalý predseda Rímskeho klubu Graeme Maxton, ktorý vo svojej knihe „Núdzový stav globálnej klímy“ priamo pomenúva vinníkov súčasného negatívneho stavu. V tomto kontexte kritizuje najmä súčasný neoliberalný ekonomický model, ktorý uvádza ľudí do omylu spôsobom, že klimatickú krízu vyriešia tí, ktorí ju spôsobili/spôsobujú. Podľa Maxtona súčasný trh nie je schopný tak radikálnej zmeny, ktorú si riešenie klimatickej krízy vyžaduje (Maxton, 2020).

Inými slovami, kompromisy sú už nedostatočným riešením.

Princíp dobrovoľnosti je tak podľa našej mienky najväčším nedostatkom Parížskej klimatickej dohody, nakoľko práve prítomnosť sankčného mechanizmu považujeme za hlavný pilier každej právne záväznej zmluvy. V opačnom prípade tak ide len o greenwashingovú stratégiu politických predstaviteľov, ktorí tak chceli umlčať environmentálnu časť sveta.

Analýza miery implementácie Parížskej klimatickej dohody cez optiku množstva teritoriálnych emisií CO₂ a emisií CO₂ per capita vo vybraných krajinách sveta

V nasledujúcej časti textu zanalyzujeme, akým spôsobom sa premietli ciele/sľuby z Parížskej klimatickej dohody do praxe. Za vstupné dáta sme si určili emisie oxidu uhličitého vo vybraných krajinách sveta za obdobie rokov 2015 – 2019. Rok 2015 nám posluží ako východzí bod na určenie toho, koľko emisií CO₂ jednotlivé krajiny vypúšťali do atmosféry v poslednom roku pred schválením dohovoru. Konečným rokom je 2019 z toho dôvodu, nakoľko v roku 2020 už vypukla pandémia ochorenia COVID-19, a mnohé krajiny boli prinútené robiť opatrenia obmedzujúce priemyselnú výrobu, cestovanie či ďalšie aktivity produkujúce emisie. Tieto dáta by tak z nášho pohľadu neboli relevantné, nakoľko ide o obmedzenia z dôvodu zastavenia šírenia koronavírusu a nie boj proti postupujúcim klimatickým zmenám. Pre účely výskumu je dôležité povedať aj to, že emisie oxidu uhličitého sme si zvolili zámerne. Práve táto látka sa v súčasnosti uvádza ako hlavný prvok globálneho otepľovania/klimatických zmien, pričom signatári dokumentu sa vyslovili najmä za obmedzovanie vypúšťania CO₂.

V kontexte výberu krajín sme postupovali pragmaticky. Tabuľka č. 1 obsahuje menoslov najväčších znečisťovateľov planéty, a takisto ekonomicko-politicky silných zástupcov kontinentov. V tabuľke č. 2 sme sa zamerali na náš stredoeurópsky región. Dôležité je takisto uviesť, že všetky analyzované krajiny dohovor ratifikovali, a teda zaviazali sa k jeho implementácii. V konečnom dôsledku ho aj schválili na decembrovom samite COP 21 vo francúzskej metropole.

Tabuľka č. 1 Množstvo teritoriálnych emisií CO₂ vo vybraných štátoch sveta (2015 – 2019)¹

Štát	Emisie CO ₂ 2015	Emisie CO ₂ 2016	Emisie CO ₂ 2017	Emisie CO ₂ 2018	Emisie CO ₂ 2019	Trend 2015 – 2019
USA	5,41	5,29	5,25	5,42	5,28	↓↑
India	2,25	2,39	2,46	2,59	2,62	↑
Čína	9,68	9,55	9,75	9,96	10,17	↓↑
Japonsko	1,22	1,20	1,19	1,14	1,11	↓
Nemecko	795,82	800,51	786,65	755,36	701,96	↓↑
V. Británia	422,49	399,11	388,09	380,14	369,88	↓
Francúzsko	338,50	341,03	345,92	331,73	323,75	↓↑
Rusko	1,62	1,62	1,65	1,69	1,68	↓↑
Brazília	495,21	478,44	484,59	466,65	465,72	↓↑
Indonézia	507,01	568,19	531,01	576,58	617,51	↓↑
Južná Afrika	451,59	460,04	466,10	472,00	478,61	↑
Egypt	219,30	233,52	250,24	251,46	246,64	↓↑

Zdroj: ourworldindata.com

Tabuľka č. 2 Množstvo teritoriálnych emisií CO₂ vo vybraných štátoch strednej a východnej Európy (2015 – 2019)²

Štát	Emisie CO ₂ 2015	Emisie CO ₂ 2016	Emisie CO ₂ 2017	Emisie CO ₂ 2018	Emisie CO ₂ 2019	Trend 2015 – 2019
Slovensko	34,48	34,92	36,09	36,09	33,31	↓↑
Ukrajina	223,91	234,20	223,23	231,69	223,23	↓↑
Poľsko	313,10	324,01	337,34	337,71	322,63	↓↑
Maďarsko	46,63	47,40	49,68	49,63	49,10	↓↑
Rakúsko	66,28	67,11	69,63	66,72	68,50	↓↑
Česká republika	104,82	106,63	105,64	104,41	101,01	↓↑

Zdroj: ourworldindata.com

Tabuľka č. 3 Množstvo emisií CO₂ per capita vo vybraných štátoch sveta (2015 – 2019)³

Štát	Emisie CO ₂ 2015	Emisie CO ₂ 2016	Emisie CO ₂ 2017	Emisie CO ₂ 2018	Emisie CO ₂ 2019	Trend 2015 – 2019
USA	16,87	16,38	16,16	16,58	16,06	↓↑
India	1,72	1,81	1,84	1,92	1,91	↓↑
Čína	6,88	6,76	6,86	6,97	7,10	↓↑
Japonsko	9,55	9,42	9,31	8,93	8,72	↓
Nemecko	9,73	9,74	9,52	9,09	8,40	↓↑
V. Británia	6,41	6,02	5,82	5,66	5,48	↓
Francúzsko	5,25	5,27	5,33	5,10	4,97	↓↑
Rusko	11,19	11,14	11,31	11,61	11,51	↓↑
Brazília	2,42	2,32	2,33	2,23	2,21	↓↑
Indonézia	1,96	2,17	2,01	2,15	2,28	↓↑
Južná Afrika	8,15	8,18	8,18	8,17	8,17	↓↑
Egypt	2,37	2,47	2,59	2,55	2,46	↓↑

Zdroj: ourworldindata.com

Tabuľka č. 4 Množstvo emisií CO₂ per capita vo vybraných štátoch strednej a východnej Európy (2015 – 2019)⁴

Štát	Emisie CO ₂ 2015	Emisie CO ₂ 2016	Emisie CO ₂ 2017	Emisie CO ₂ 2018	Emisie CO ₂ 2019	Trend 2015 – 2019
Slovensko	6,34	6,42	6,62	6,62	6,10	↓↑
Ukrajina	4,98	5,24	5,02	5,24	5,07	↓↑
Poľsko	8,23	8,53	8,89	8,91	8,52	↓↑
Maďarsko	4,77	4,86	5,11	5,11	5,07	↓↑
Rakúsko	7,64	7,67	7,89	7,50	7,65	↓↑
Česká republika	9,89	10,04	9,93	9,79	9,45	↓↑

Zdroj: ourworldindata.com

¹ Údaje pri USA, Indii, Číne, Japonsku a Rusku sú uvádzané v miliardách ton. Ostatné dáta sú uvádzané v miliónoch ton.

² Údaje sú uvádzané v miliónoch ton.

³ Dáta sú uvádzané v tonách. Zároveň ide o údaje per capita.

⁴ Dáta sú uvádzané v tonách. Zároveň ide o údaje per capita.

O čom vyššie zmienené tabuľky vypovedajú? V nasledujúcej časti textu vykonáme analýzu zistených dát každého štátu. Začneme americkým svetadielom. Na úvod však ešte považujeme za dôležité dodať, že vyššie zmienené hodnoty sú štatisticky vykázané v rámci tzv. teritoriálnych emisií, ktoré zahŕňujú spaľovanie fosílnych palív, výrobu cementu a pod. v rámci hraníc štátu, ale z hľadiska zvýšenia objektívnosti dát analyzujeme aj množstvo emisií CO₂ per capita, ktoré zohľadňujú aj mieru populácie v danej krajine.

Prvou nami analyzovanou krajinou sú Spojené štáty americké. Ide o druhého najväčšieho znečisťovateľa sveta, ktorý sa ku svojim parížskym záväzkom prihlásil za čias prezidenta Baracka Obamu (demokrat). Podľa mnohých dobových vyhlásení išlo o relatívne veľký úspech, nakoľko USA nepatria do kategórie environmentálne zameraných štátov. Optimizmus však vydržal len do novembra 2016, keď po Obamovi nastúpil na post amerického prezidenta republikán Donald Trump.

Ten v roku 2017 vyhlásil, že USA odstupujú od Parížskej klimatickej dohody. Dokument označil za nespravodlivý, pričom jeho implementácia by Washington stála miliardy dolárov a tisíce pracovných miest. Ekonomické, a nutné dodať trvalo neudržateľné, argumenty prevládali nad udržateľnou „zelenou“ budúcnosťou. Týmto krokom USA vyslali signál do sveta, že ako jeden z najväčších znečisťovateľov planéty neplánujú vo svojich aktivitách niečo podstatné zmeniť (Szalai, 2017).

Ak sa pozrieme do tabuľky č. 1 na dáta zistíme, že emisie CO₂ v USA od roku 2015 síce neklesali, no ani dramaticky nestúpali. Držali si teda viac menej rovnaký kolísavý trend, čo aspoň čiastočne môžeme považovať za dobrú správu. Rovnakú skutočnosť môžeme konštatovať aj pri emisiách CO₂ per capita v tabuľke č. 3. Zaujímavosťou je však skutočnosť, že kým pri teritoriálnych emisiách CO₂ sa USA vyskytli „len“ na druhej priečke (za prvou Čínou), tak v kontexte dát emisií CO₂ per capita sú už na prvom mieste, a teda sú najväčším znečisťovateľom na svete.¹

¹ Špecifickým problémom (významne viditeľným) pri USA sú aj tzv. emisie z vojenskej činnosti. Pre predstavu, ak by americká armáda bola krajinou, tak by sa umiestnila na 47. mieste najväčších producentov emisií skleníkových plynov. Samostatným problémom je aj skutočnosť, že tento typ emi-

Otázne tak bude, akým spôsobom sa v praxi uplatní politika nového prezidenta USA Joea Bidena (demokrat), ktorého z prvých krokov v administratíve bolo obnovenie prihlásenia sa USA k Parížskej klimatickej dohode. Američania majú nepochybne finančný aj politický kapitál k tomu, aby sa mohli stať lídrom budúcej „zelenej“ revolúcie. Vyslali by tak jasný signál do sveta, podobne ako EÚ, že environmentálne problémy sú jednou z najväčších a najnaliehavejších hrozieb, akým ľudstvo čelí. Túto rétoriku však možno badať už minimálne od 60. rokov 20. storočia, pričom stále sme akoby na začiatku všetkých diskusií (Spojené, 2021).

Druhou nami analyzovanou krajinou amerického svetadiela je juhoamerická Brazília. Tá ratifikovala Parížsku klimatickú dohodu v roku 2016 počas prezidentovania Michela Temera. Táto skutočnosť rozhodne potešila svetové environmentálne hnutia (nielen z dôvodu ochrany Amazonského dažďového pralesa). Brazília je totiž najväčším a najľudnatejším štátom Latinskej Ameriky, ktorá môže byť inšpiráciou pre ďalšie juhoamerické štáty. Podobne ako v USA, však aj v Brazílii došlo k radikálnemu obratu v ekologickej politike. Prezidenta Michela Temera vystriedal v roku 2018 pravičiar Jair Bolsonaro, ktorého antienvironmentálna politika spojená predovšetkým s masívnou deforestáciou tamojších pralesov spôsobila značný odklon od parížskych záväzkov. Ich prihlásenie sa k uhlíkovej neutralite do roku 2060 je tak čoraz viac nereálnejším cieľom (Angelo, 2020).

Pri pohľade na dáta z tabuľky však môžeme vidieť, že emisie CO₂ majú kolísavý charakter. Ich množstvo je aj prirodzene oveľa menšie, než u severoamerického náprotivku. Aj v tomto prípade však konštatujeme, že sľuby z decembra 2015 zostávajú zatiaľ nenaplnené, pričom Bolsonarova politika krízu životného prostredia ešte väčšmi znásobuje. Optimizmus viditeľnejšieho znižovania emisií zo strany

sí sa v rôznych klimatických modeloch prehliada, a tak sa značná časť amerických emisií vôbec nezohľadňuje. Súčinný v tomto kontexte nie je ani Pentagon, ktorého údaje sú v tejto súvislosti veľmi náročne získateľné. Aj keď armáda USA posledné roky investuje do obnoviteľných zdrojov (napr. biopalív), tak stále tento zdroj energie tvorí len malú časť energetického mixu. Ak chcú USA (ale aj ďalšie krajiny) robiť udržateľnú zelenú politiku, tak jedným zo spôsobov je nepochybne znížiť výdavky na obranu (Neimark et al., 2019).

Brazílie pritom nemožno vidieť ani pri dátach vypovedajúcich o emisiách CO₂ per capita, kde takisto zaznamenávajú kolísavý charakter. Je však dôležité brať do úvahy aj ekonomicko-hospodársku silu krajiny. Spojené štáty majú prirodzene k dispozícii viac finančných prostriedkov na zelenú transformáciu, ako Brazília.

Zaujímavé dáta môžeme vidieť na európskom kontinente. Priemyselní giganti a najväčší producenti emisií – Nemecko, Veľká Británia či Francúzsko svoje záväzky z Paríža síce pomaly plnia, avšak ich teritoriálne emisie i emisie per capita nedisponujú trvalým poklesom (s výnimkou V. Británie). Pozitívom ale je, že Nemecko a Francúzsko ako členské krajiny EÚ, stáli v roku 2019 pri zrode ďalšieho významného environmentálneho dokumentu – Európskeho ekologického dohovoru. Ten si za hlavný cieľ určil záväzok, že z Európy do roku 2050 vytvorí prvý klimaticky neutrálny kontinent. Zdá sa teda, že Európa bude „zeleným“ lídrom budúcnosti,² pričom svojou politikou môže inšpirovať aj mimoeurópskych partnerov k budovaniu udržateľnej budúcnosti. O európskych „zelených“ ambíciách hovoril aj výkonný podpredseda Európskej komisie Frans Timmermans: „Pokiaľ ide o klímu a životné prostredie, nachádzame sa v núdzovej situácii. Európsky ekologický dohovor je príležitosťou skvalitniť zdravie a životné podmienky našich ľudí prostredníctvom pretvorenia nášho hospodárskeho modelu (Drinková, 2020; Von der Leyen, 2019).

Vytvorením tzv. Green deal-u však musíme konštatovať, že EÚ Parížsku klimatickú dohodu zrejme nepovažuje za dostatočne ambicióznou a relevantný dokument. V opačnom prípade by totiž nevytvárali vlastný ekologický pakt len 4 roky od schválenia Parížskej zmluvy.

Ďalšou nami analyzovanou krajinou je Ruská federácia. Táto najväčšia krajina sveta je

podľa množstva teritoriálnych emisií CO₂ zároveň štvrtým najväčším znečisťovateľom na svete. Pri pohľade na tabuľku č. 3 však môžeme vidieť, že z hľadiska emisií CO₂ per capita sa Rusko nachádza dokonca už na druhom mieste (za USA).

Rusko formálne ratifikovalo Parížsku klimatickú dohodu až v roku 2019, avšak takisto v roku 2015 stálo pri jej zrode. Prezident Vladimir Putin v tomto kontexte čelil opozičným tlakom najmä zo strany veľkých priemyselníkov, ktorí sa obával (obávajú) nadmernej regulácie svojich podnikateľských aktivít. K názo-rovému obratu priemyselníkov však mohol prispieť prístup EK. Tá totiž naznačila, že pri vyjednávaní o obchodných zmluvách bude uprednostňovať tie štáty, ktoré Parížsku dohodu ratifikovali. Ide o jeden z kľúčových potenciálnych nástrojov aj Európskeho ekologického dohovoru, ktorý túto metódu môže použiť aj pri vymáhaní dodržiavania Green deal-u. Pri pohľade na ruské teritoriálne emisie CO₂ i emisie CO₂ per capita však môžeme vidieť kolísavý charakter, čo rozhodne nemožno považovať za úspech od súhlasu s dohodou v roku 2015. Od jedného z najväčších znečisťovateľov musíme vyžadovať oveľa viac ambicióznosti, aj keď si plne uvedomujeme ich potrebu využívania fosílnych palív pre uspokojenie rastúcej energetickej náročnosti obyvateľstva. Toto konštatovanie pritom platí pre všetky nami analyzované krajiny (Hudec – Sauer, 2019).

Najhoršie obstáli zatiaľ ázijskí znečisťovatelia. V prípade Indie a Číny dochádza od roku 2015 k rapidnému nárastu teritoriálnych emisií CO₂³. Čína dokonca v roku 2019 prekročila hranicu 10 miliárd ton/rok teritoriálnych emisií CO₂, čo je v komparácii s druhým najväčším svetovým znečisťovateľom (USA) skoro dvojnásobný rozdiel. India a Čína sa pritom prihlásili k dodržiavaniu záväzkov z Parížskej klimatickej dohody, avšak reálne výsledky ich politiky nám zatiaľ evokujú skeptickejší postoj.

² Avšak aj tu si musíme dať pozor na greenwashing. Z pohľadu mnohých environmentálnych organizácií nie je Green deal dostatočným dokumentom, pričom problematika tkvie aj v oblasti neteritoriálnych emisií. EÚ v rámci hraníc svojho kontinentu sa môže stať zeleným lídrom, avšak musíme dbať o to, aby nedošlo k „presťahovaniu“ európskych emisií na iné kontinenty. Pre planétu by sa v tejto súvislosti rozhodne nič nezmenilo. Úsilie Únie o vytvorenie Green Deal-u je síce chvályhodné, avšak znova sa musíme zamerať na spôsob a mieru implementácie opatrení do reálnej praxe.

³ Výnimkou pri Číne je akurát rok 2016, kedy došlo v porovnaní s predchádzajúcim rokom k poklesu emisií. Ako však uvádza tamjšie ministerstvo životného prostredia, emisie by v Číne mali rásť ešte do roku 2030, no potom sa očakáva postupný pokles, ktorý ich má do roku 2060 priviesť k uhlíkovej neutralite. Mnohí vedci a environmentálne organizácie sú však voči tomuto plánu skeptickí (Čína, 2021).

Mierny optimizmus nám však ale môžu ukázať emisie CO₂ per capita, kde v oboch hodnotených krajinách dosiahli kolísavý charakter, a tak v komparácii s teritoriálnymi emisiami permanentne od roku 2015 aspoň nestúpajú.

Svetové spoločenstvo však uvítalo záväzok Pekingu k tomu, že do roku 2060 bude Čína uhlíkovo neutrálnym štátom. Stotožňujeme sa však s konštatovaním analytika Tomáša Jungwirtha z Asociácie pre medzinárodné otázky: „Pokud by Čína skutečně splnila tato slova a dosáhla klimatické neutrality do roku 2060, tak by její redukční trajektorie byla nejambicióznější ze všech. Protože tato země je v tuto chvíli obrovským emitentem a křivka emisí byla doposud rostoucí, můžeme mít oprávněné pochyby, jestli se to podaří splnit a do jaké míry je k tomu uvnitř Číny politická vůle. Ale z geopolitického hlediska je tento krok určitě zásadní. Znamená, že Evropa není jediným silným hráčem, který tuto agendu staví vysoko. V neposlední řadě jde o tlak na další velké emitenty od USA až po Brazílii, kteří jsou v tuto chvíli mimo diskusi (Sedláček, 2020).

Čína a India navyše patria medzi najľudnatejšie štáty sveta, kde dopad klimatických zmien pociťujú milióny obyvateľov už dnes. Pekingu však nemožno uprieť snahu. Posledné roky vynakladá obrovské množstvo financií na budovanie energetických sietí z obnoviteľných zdrojov, ktorých výsledky sa môžu prejaviť až o niekoľko rokov. India je aktuálne v tomto kontexte len v rovine politických vyhlásení, nakoľko prechod z uhlia na obnoviteľné zdroje je zatiaľ v začiatkových štádiách. Výnimku však tvorí najľudnatejší indický štát Uttar Pradesh, kde platí povinnosť pre všetky budovy nad 460 m², aby mali vyčlenených minimálne 25 % plochy pre inštaláciu solárnych panelov. Dôvod však nie je ekologický, ale skôr pragmatický. India dlhodobo trpí prevyšujúcim dopytom po elektrine nad ponukou, čo v konečnom dôsledku znižuje životný štandard Indov a hospodársky rast krajiny (Potočár, 2015; Hirman, 2020).⁴

⁴ Najnovšie údaje nám pritom nedávajú príliš veľa optimizmu. Ako informovala analytička portálu Bloomberg Amanda Levinová, v tomto roku by malo dôjsť v Číne, Indii i v USA k nárastu spaľovania uhlia, ktoré je jedným z hlavných pôvodcov emisií oxidu uhličitého. To spôsobí ďalšie komplikácie pri snahe o plnenie cieľov z Parížskej klimatickej dohody. V prípade Číny však možno zaznamenať

Teritoriálne emisie CO₂ a emisie CO₂ per capita v sledovanom období pravidelne neklesali ani v najľudnatejšom moslimskom štáte – Indonézii. Tá takisto patrí medzi krajiny s jedným z najvyšších emisií oxidu uhličitého. Indonézsky parlament ratifikoval Parížsku dohodu v októbri 2016, avšak pri pohľade na množstvo vypúšťaných emisií CO₂ musíme skonštatovať počiatočný neúspech pri zavádzaní opatrení. Indonézske emisie oxidu uhličitého navyše stúpajú razantným tempom,⁵ čo nevyvoláva optimizmus environmentálnych organizácií v kontexte napĺňania záväzkov z Parížskeho dohovoru. Jakarta tak podobne ako Čína a India zatiaľ nespĺnili očakávania, ktoré deklarovali v decembri 2015 vo Francúzsku.

Množstvo teritoriálnych emisií CO₂ a emisií CO₂ per capita však pravidelne klesá v Japonsku. Tokio od roku 2015 zaznamenáva pravidelný pokles emisií oxidu uhličitého, čo je určite pozitívna správa v tomto regióne. Japonci sú totiž piatym najväčším znečisťovateľom (z hľadiska teritoriálnych emisií CO₂), pričom v komparácii s ešte väčšími producentmi emisií – Čínou, USA, Indiou a Ruskom – ako jediní zaznamenali pokles emisií oxidu uhličitého vo všetkých nami sledovaných obdobiach. Ide o pozitívny signál pre menších znečisťovateľov, že nie sú v boji za zdravé životné prostredie osamotení.

Predposledným štátom v tejto časti textu je Južná Afrika. Negatívne dôsledky klimatických zmien sú obzvlášť nebezpečné pre africký región, ktorý trpí nedostatkom vody, dezertifikáciou či poškodzovaním ornice. Na základe týchto skutočností by bolo možné tvrdiť, že minimálne africké štáty budú pristupovať k hrozbe klimatických zmien zodpovednejšie, nakoľko práve tie spôsobujú znižovanie kvality života Afričanov. Míľnikom malo byť ratifikovanie Parížskej klimatickej dohody Južnou Afrikou, ktorá patrí medzi najrozvinutejšie a najbohatšie štáty „čierneho“ kontinentu. Opak je však pravdou. Aj napriek tomu, že dôsledkami klimatických zmien (ako nedostatok vody) trpí aj tento štát na juhu Afriky, tak Kapské mesto od roku 2015 ešte viac zvýšilo svoje teritoriálne emisie oxidu uhličitého. Ide pritom

pomalý pokles podielu uhlia na energetickom mixe. Splnenie cieľa o uhlíkovej neutralite do roku 2060 je však otázne (Na konec, 2021; Viac, 2021).

⁵ Aj napriek miernemu poklesu v roku 2017.

o kontinuálny rast, ktorý má aj v budúcnosti stúpajúcu tendenciu. Mierny optimizmus nám ale môžu evokovať dáta z tabuľky č. 3, kde emisie CO₂ per capita zaznamenávajú kolísavý, ba až stabilizovaný charakter. Aj napriek tomu však Južná Afrika zatiaľ nevyslala pozitívny signál do sveta v boji proti blížiacemu sa klimatickému kolapsu, čo takisto rozhodne neprispieje ku pozitívnej motivácii ostatných krajín sveta. Objektívnym dôvodom je však opäť nedostatočná ekonomicko-hospodárska sila štátu, ktorá bráni radikálnejšej zelenej transformácii.

Podobné hodnotenie musíme skonštatovať aj v ďalšej africkej krajine – Egypte. Táto severoafrická regionálna mocnosť od roku 2015 zaznamenala rapidný nárast teritoriálnych emisií oxidu uhličitého, pričom mierny pokles možno zaznamenať až v roku 2019. V porovnaní s Juhoafrickou republikou vypúšťa skoro dvakrát menej emisií, pričom Kapské mesto počas nami sledovaného obdobia nezaznamenalo žiadny pokles pri vypúšťaní teritoriálnych emisií CO₂ do atmosféry. Avšak aspoň kolísavý charakter môžeme pozorovať pri emisiách CO₂ per capita v oboch sledovaných štátoch.

Zmienené veľmoci tak podľa nášho názoru doposiaľ nedokázali pretaviť sľuby z Parížskej klimatickej dohody do praxe. V oboch prípadoch sú to pritom krajiny, ktoré do veľkej miery už teraz trpia následkami klimatických zmien. Ako sme sa však už zmienili v prechádzajúcej časti textu, radikálnejšej „zelenej“ zmene objektívne bránia hospodársko-ekonomické faktory.

Z našej analýzy v tejto časti textu vyplynulo, že najzodpovednejšie sa doposiaľ správali európske štáty a Japonsko. Najhoršie obstáli ázijské krajiny – India, Indonézia a Čína, ktorých teritoriálne emisie CO₂ od roku 2015 rapidným spôsobom narástli. Prekvapením sú určite USA, ktoré v rámci sledovaného obdobia (s výnimkou roku 2018) zaznamenali nižšie teritoriálne emisie, než aké dosahovali v roku 2015. Ak by sme však zarátali americké emisie z vojenskej činnosti, výsledok by bol oveľa menej optimistickjší. To v konečnom dôsledku platí pre všetky sledované krajiny. Z hľadiska emisií CO₂ per capita však môžeme pozorovať mierne odlišnejšie výsledky. Najväčším znečisťovateľom sú podľa tohto kritéria práve USA, za ktorými nasleduje Rusko a Japonsko. Naopak, medzi najmenších znečisťovateľov mô-

žeme v tomto kontexte prekvapujúco označiť Indiu či Brazíliu. Pri tejto komparácii je však dôležité brať stále v úvahu rozdielnú ekonomickú silu sledovaných krajín, ktorá je objektívnym dôvodom pri nedostatočnosti implementácie Parížskeho dohovoru. Ako si ale počíнал stredoeurópsky región?

Analýza miery implementácie Parížskej klimatickej dohody cez optiku množstva teritoriálnych emisií CO₂ a emisií CO₂ per capita v stredoeurópskom priestore

V poslednej časti nášho textu vykonáme analýzu miery implementácie Parížskej klimatickej dohody v stredoeurópskom priestore, pričom sa zameriame na Slovensko a jeho okolité štáty. Na úvod považujeme za dôležité skonštatovať, že všetky zmienené štáty Parížsky klimatický dohovor oficiálne ratifikovali, pričom súhlasili aj so znením Dohody na samite v roku 2015. Akým spôsobom teda došlo k pokroku v oblasti znižovania emisií vo vyšehradskom regióne, Rakúsku a Ukrajine?

Získané dáta od roku 2015 do roku 2019 nám ukazujú, že žiadna z krajín si zatiaľ emisie CO₂ permanentne neznižuje (ani teritoriálne, ani per capita). Slovenská republika, ako najmenší znečisťovateľ v regióne z hľadiska teritoriálnych emisií CO₂, počas sledovaného obdobia zaznamenávala nárast emisií, pričom až v roku 2019 došlo k ich zníženiu. Trend sme preto vyhodnotili ako kolísavý, nakoľko nedošlo ku kontinuálnemu nárastu/poklesu vypúšťania sledovaných látok do atmosféry. Z hľadiska emisií CO₂ per capita je trend rovnaký, dáta sa však zmenili z hľadiska rebríčka znečisťovateľov. Na základe týchto údajov je najmenším znečisťovateľom Ukrajina s Maďarskom. Slovensko je v tejto súvislosti „až“ na treťom mieste znečisťovania cez optiku emisií CO₂ per capita. Aj napriek tomu, že počas slovenského predsedníctva v Rade EÚ došlo k slávnostnému ratifikovaniu Parížskej klimatickej dohody na úrovni Európskej únie, tak naše sľuby z decembra 2015 sme si zatiaľ podľa našej mienky nesplnili (Slovenské, 2016).

Podobne sú na tom aj naše susedské štáty. Na Ukrajine, v Poľsku, Česku, Maďarsku či Rakúsku sme mali možnosť takisto pozorovať kolísavý charakter miery vypúšťania emisií CO₂. Z hľadiska teritoriálnych emisií CO₂ je pritom najväčším znečisťovateľom Poľsko, av-

šak z hľadiska emisií CO₂ per capita má toto prvenstvo už Česká republika.

Z nášho pohľadu prekvapivo obstáli Rakúšania, ktorých teritoriálne emisie dokonca v komparácii s rokom 2015 boli stále vyššie, aj keď v roku 2018 sme mohli zaznamenať mierne pokles. Kolísavý charakter pritom možno badať aj pri emisiách CO₂ per capita. Pozitívnu správou ale je, že Viedeň v roku 2020 ztvorila svoju poslednú uhoľnú elektrárňu, ktorá sa nachádzala neďaleko Grazu. Týmto krokom sa tak priblížili k cieľu, že do roku 2030 chcú dosiahnuť 100 % výrobu energie z obnoviteľných zdrojov. Na margo témy sa vyjadrila aj rakúska ministerka životného prostredia Leonore Gewesslerová: „Rakúsko tak definitívne ukončilo výrobu elektriny z uhlia a urobilo tak ďalší krok smerom k ukončeniu používania fosílnych palív“ (Rakúsko, 2020).

Aj napriek tomu však ani stredoeurópsky región nezaznamenal radikálnu zmenu od podpísania Parížskej klimatickej dohody z roku 2015, čo sa prirodzene prejavuje na nespokojnosti environmentálnej časti spoločnosti. Pozitívom ale je, že v žiadnej krajine nami sledovaného regiónu nedošlo k permanentnému nárastu emisií CO₂ v sledovanom období.

Obnoviteľné zdroje energie však v budúcnosti budú hrať významnú rolu. O ich väčšie presadenie sa snaží napríklad súkromný sektor v regióne. Prieskum mienky realizovaný členmi organizácie Visegrad+ for Renewable Energy (V+RE) ukázal na jednej strane záujem firiem nielen o inštaláciu zariadení pre obnoviteľnú energiu, ale aj záujem o nákup tejto energie z iných krajín. Prekážky sa však ukazujú na strane štátu. Respondenti poukazujú na nedostatok dlhodobých politických stratégií, administratívne prekážky či obmedzujúce právne predpisy. Ako uvádza riaditeľ Slovenskej asociácie fotovoltického priemyslu Ján Karaba: „Napriek enormnému tlaku súkromného sektora však stále necítíme dostatočnú podporu zo strany štátu. Nemyslím teraz finančnú podporu, tú fotovoltika ani veterná energia nepotrebujú, hovorím predovšetkým o povoľovacích procesoch, neprimeraných sieťových poplatkoch a komplikáciách pri pripojení. Štát o tom vie už dlho, no je najvyšší čas s tým niečo začať robiť“ (Zájum, 2021).

Záver

V našom texte sme vyhodnocovali mieru úspešnosti implementácie Parížskej klimatickej dohody do praktického života vybraných štátov sveta. Ako dáta nám slúžili údaje o množstve teritoriálnych/per capita emisií oxidu uhličitého od roku 2015 do roku 2019. V sledovanom období sme skúmali, do akej miery sa sľuby a ciele prezentované už na decembrovom samite COP 21 v Paríži naplnili aj v realite. Pracovali sme pritom s hypotézou, že Parížska klimatická dohoda nie je dostatočne ambicióznym a najmä záväzným dokumentom, nakoľko neobsahuje žiadny sankčný mechanizmus, a tak opatrenia na zabránenie nárastu priemernej globálnej teploty ostávajú na dobrovoľnej báze.

Z uvedených dát vyplýva, že drvivá väčšina analyzovaných krajín od roku 2015 do roku 2019 permanentne neznižovala emisie CO₂, pričom niektoré štáty dokonca zaznamenali ich permanentný nárast. Vo väčšine prípadov však dominoval kolísavý trend, t. j. počas niektorého roku emisie klesali, v inom zas znova stúpali. Z toho vyplýva, že Parížska klimatická dohoda sa v praxi zatiaľ príliš nedodržiava, čo len potvrdzuje pravdivosť počiatočnej kritiky zo strany environmentálnej časti verejnosti, ktorá sa spustila už po decembrovom parížskom samite.⁶

Potvrdila sa nám tak hypotéza, že bez primeraného sankčného mechanizmu a bez zadefinovania konkrétnych cieľov a termínov je len veľmi náročné vynucovať dodržiavanie opatrení (nielen) na ochranu životného prostredia. Tak ako Kjótsky protokol, tak aj Parížska klimatická dohoda postupne upadá do zabudnutia. Dlhoročne vznikajúci kompromis zúčastnených strán pod hlavičkou OSN sa tak ukazuje ako nesprávny krok smerom k budovaniu „zelenej“ a udržateľnej spoločnosti. Otázkou zostáva, akým spôsobom sa do praxe implementuje Európsky ekologický dohovor. Poučenie z minulosti máme už mnoho, pričom klimatický kolaps sa každým dňom stáva pravdepodobnejšou neodvratiteľnou katastrofou. Zdá sa

⁶ Najnovšia kritika pochádza od environmentálneho hnutia Fridays For Future, kde ich líderka Greta Thunberg otvorene hovorí o vzdaní sa cieľov z Parížskej klimatickej dohody zo strany svetových lídrov (TASR, 2021).

teda, že trh a dobrovoľný princíp nakoniec všetko predsa len nevyriešia.

Z hľadiska budúcnosti považujeme za dôležité, aby štáty napr. prechádzali čoraz viac na obnoviteľné zdroje energie (vrátane jadrovej energie), podporovali verejnú dopravu, dekarbonizovali priemysel či investovali do modernejších výrobných technológií (v prípade súkromných podnikov možno hovoriť o zelených dotáciách⁷ a znížení byrokracie po ktorej volajú firmy minimálne v regióne V4+).

Uvedomujeme si však, že implementácia týchto krokov do reálnej praxe neprinesie ihneď očakávané výsledky (a bude ekonomicky náročná). Otázne tak ostáva, či ľudstvo disponuje ešte dostatkom času na „zelenú“ evolúciu, alebo bude potrebná už „zelená“ revolúcia spojená s radikálnou transformáciou spoločnosti a ekonomického modelu, vrátane sektorov s najväčšou uhlíkovou stopou. Bez týchto systémových zmien sa obávame, že zmena nebude dostatočne rýchla a efektívna a planéta Zem tak hrozí celkový klimatický kolaps.

Literatúra

ANGELO, M.: Brazil's updated climate plan seen lacking credibility as forests shrink, 2020. Dostupné na internete: <<https://www.reuters.com/article/brazil-climate-change-idUSKBN28K1W6>> [21/03/2021].

Čína bude aj naďalej financovať uhoľné elektrárne v zahraničí, 2021. Dostupné na internete: <<https://www.enviroportal.sk/clanok/cin>

a-bude-aj-nadalej-financovat-uholne-elektrarne-v-zahranici> [04/05/2021].

DRINKOVÁ, M.: Európsky ekologický dohovor, 2020. Dostupné na internete: <<https://epale.ec.europa.eu/sk/content/eurosky-ekologicky-dohovor>> [21/03/2021].

EÚ a klimatická dohoda z Paríža. Ako dosiahnuť uhlíkovú neutralitu, 2019. Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/news/sk/headlines/society/20191115STO66603/eu-a-klimaticka-dohoda-z-pariza-ako-dosiahnut-uhlikovu-neutralitu>> [21/03/2021].

HIRMAN, K.: Spotreba uhlia vo svete klesá, na váhe získavajú obnoviteľné zdroje a plyn, 2020. Dostupné na internete: <<https://e.dennikn.sk/1937014/spotreba-uhlia-vo-svete-klesa-na-vahe-ziskavaju-obnovitelne-zdroje-a-plyn/>> [21/03/2021].

HUDEC, M. – SAUER, N.: Rusko ratifikuje Parížsku dohodu, Putin varuje pred „absolutizmom“ obnoviteľných zdrojov, 2019. Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/energetika/news/rusko-ratifikuje-parizsku-dohodu-putin-varuje-pred-absolutizmom-obnovitelnych-zdrojov/>> [21/03/2021].

Klimatická dohoda z Paríže, 2015. Dostupné na internete: <<https://euractiv.cz/section/energeticka-ucinnost/linksdossier/klimaticka-konference-v-parizi-2015-cop21-000137/>> [21/03/2021].

MAXTON, G.: Núdzový stav globálnej klímy. Banská Bystrica: Pro s.r.o. 2020.

Na koniec uhlí to nevypadá, jeho spalování by se letos mělo ve světě zvýšit, 2021. Dostupné na internete: <https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/usa-cina-indie-spalovani-uhli-elektricka-energie-biden.A210316_101517_eko-zahranicni_jla> [29/03/2021].

NEIMARK, B. et al.: US military is a bigger polluter than as many 140 countries – shrinking this war machine is a must, 2019. Dostupné na internete: <<https://theconversation.com/us-military-is-a-bigger-polluter-than-as-many-as-140-countries-shrinking-this-war-machine-is-a-must->

⁷ Aj napriek snahe o väčšiu implementáciu zelených dotácií, fosílna palivá sú stále vysoko podporované. Podľa správy OECD z roku 2019 stúpili dotácie pre fosílna palivá o 5 % na 340 miliárd dolárov. Táto skutočnosť tlmí optimizmus pri riešení klimatických zmien, resp. globálneho otepľovania. Zrušenie dotácií by totiž predstavovalo významný krok k udržateľnejšej budúcnosti, na čom sa zhodli tak OECD, ako aj IEA. S týmto stanoviskom však súhlasí aj súčasný americký prezident Joe Biden, ktorý ešte v predvolebnej kampani apeloval na zrušenie podpory pre tento sektor. Obdobný záväzok však rozhodne neprijala Čína, ktorá v nedávno zverejnenom stanovisku šéfa úradu pre klimatické zmeny Li Kaoh uviedla, že aj naďalej bude podporovať uhoľné elektrárne v rozvojových krajinách v hodnote niekoľkých miliárd dolárov (Skokan, 2020; Šebestová, 2019; Čína, 2021).

- 119269#:~:text=In%202017%2C%20the%20US%20military,Marines%20at%20US%2436m> [06/05/2021].
- PARÍŽSKA DOHODA, 2016. Dostupné na internete: <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:22016A1019\(01\)&from=SK](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:22016A1019(01)&from=SK)> [21/03/2021].
- Poľsko by bez baní zatiaľ nevedelo existovať. Slovensko je na tom o dosť lepšie, 2019. Dostupné na internete: <<https://finweb.hnonline.sk/zahranicna-ekonomika/2015700-polsko-by-bez-bani-zatial-nedokazalo-existovat-slovensko-je-na-tom-o-dost-lepsie>> [21/03/2021].
- POTOČÁR, R.: Energetické plány Indie: obnoviteľné zdroje. A dvakrát viac uhlia, 2015. Dostupné na internete: <<https://www.energieportal.sk/Dokument/energeticke-plany-indie-obnovitelne-zdroje-a-dvakrat-viac-uhlia-102636.aspx>> [21/03/2021].
- Rakúsko definitívne odstavilo svoju poslednú uhoľnú elektrárňu, 2020. Dostupné na internete: <<https://ekonomika.sme.sk/c/22386223/rakusko-definitivne-odstavilo-svoju-poslednu-uholnu-elektren.html>> [21/03/2021].
- RITCHIE, H. – ROSER, M.: CO2 and Greenhouse Gas Emissions Country Profiles, 2021. Dostupné na internete: <<https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions#co2-and-greenhouse-gas-emissions-country-profiles>> [21/03/2021].
- SEDLÁČEK, Š.: Čínsky plán klimatickej neutrality je ten najambicióznější na svete, myslí si analytik, 2020. Dostupné na internete: <<https://plus.rozhlas.cz/cinsky-plan-klimaticke-neutrality-je-ten-nejambicioznejsi-na-svete-mysli-si-8361296>> [21/03/2021].
- SKOKAN, R.: Joe Biden tvrdí, že zelená energia vytvorí milióny pracovných miest. Boj s klimatickou krízou je jeho prioritou, 2020. Dostupné na internete: <<https://www.mojelektromobil.sk/joe-biden-zelena-energia-vytvori-miliony-pracovnych-miest-klimaticka-kriza/>> [04/05/2021].
- Slovenské predsedníctvo uspelo: EÚ urýchlene ratifikuje Parížsku dohodu, 2016. Dostupné na internete: <<https://www.minzp.sk/tlacovy-servis/tlacove-spravy/tlacove-spravy-2016/tlacove-spravy-september-2016/slovenske-predsednictvo-uspelo-eu-urychlene-ratifikuje-parizsku-dohodu.html>> [21/03/2021].
- Spojené štáty sa opäť pripoja ku klimatickej dohode z roku 2015, 2021. Dostupné na internete: <<https://www.trend.sk/spravy/spojene-staty-opat-pripoja-klimatickej-dohode-roku-2015>> [21/03/2021].
- SŤAHEL, R.: Pojem krízy v environmentálnom myslení. Bratislava: IRIS 2019.
- SZALAI, P.: Parížska dohoda vstúpi do platnosti. Čo bude ďalej? Otázky a odpovede, 2016. Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/klima/news/parizska-dohoda-vstupila-do-platnosti-co-bude-dalej-otazky-a-odpovede/>> [21/03/2021].
- SZALAI, P.: Trump odstúpil od Parížskej dohody, tvrdo pritom kritizoval Čínu, 2017. Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/klima/news/trump-odstupil-od-parizskej-dohody-tvrdo-pritom-kritizoval-cinu/>> [21/03/2021].
- ŠEBESTOVÁ, K.: Svet opäť viac dotuje uhlie, 2019. Dostupné na internete: <<https://finweb.hnonline.sk/ekonomika/1975705-svet-opat-viac-dotuje-uhlie>> [29/03/2021].
- TASR: Thunbergová: Lídri sa zrejme vzdali cieľa parížskej klimatickej dohody, 2021. Dostupné na internete: <<https://www.teraz.sk/zahranicie/thunbergova-lidri-sa-zrejme-vzdali-ci/546654-clanok.html>> [06/05/2021].
- VON DER LEYEN, U.: Európsky ekologický dohovor je našou novou stratégiou pre rast, 2019. Dostupné na internete: <<https://europskenoviny.sk/2019/12/12/ursula-von-der-leyen-europsky-ekologicky-dohovor-je-nasou-novou-strategiou-pre-rast/>> [21/03/2021].
- Viac ako polovica elektriny vyrobenej z uhlia vlni pripadla na Čínu, 2021. Dostupné na internete: <<https://e.dennikn.sk/minuta/2331626>> [29/03/2021].

Záujem firiem o obnoviteľné zdroje prevyšuje ciele vlád, ukázal prieskum Visegrad+, 2021. Dostupné na internete: <<https://www.energie-portal.sk/Dokument/zaujem-firiem-o-obnovitelne-zdroje-prevysuje-ciele-vlad-ukazal-prieskum-visegrad-107002.aspx?fbclid=IwAR0k3YAtfoXDpomo eWyPTqyJ-CI6cMj9uHrfyxEptrEOt0uU5iQ86UEVoX5k>> [29/03/2021].